

Grenspark Maas-Swalm-Nette – Naturpark Maas-Schwalm-Nette

Leo Reyrink, Duits-Nederlands Grenspark Maas-Swalm-Nette, Godsweerderstraat 2, NL- 6041 GH Roermond

Karakteristieke landschappen [figuur 1] en hoge natuurwaarden leidden tot de oprichting van het Duits-Nederlandse Grenspark Maas-Swalm-Nette. De kern van het Grenspark omvat ruim 10.000 ha Natura 2000-gebieden. Ondanks de verschillen tussen Nederlandse en Duitse natuurgebieden, nationale parken en nationale landschappen werd de afgelopen 25 jaar aan weerszijden van de grens een flinke natuurimpuls gerealiseerd.

NATIONAAL LANDSCHAP VERSUS NATURPARK

Natuur en landschap kunnen dan nog zo bijzonder zijn, in een grensoverschrijdende regio doet zich al direct het probleem voor, dat de beschermingsstatus van gebieden aan weerszijden van de grens niet altijd direct vergelijkbaar is. Dat geldt ook voor het Duits-Nederlandse Grenspark Maas-Swalm-Nette.

De natuurbeschermingswet van de Bondsrepubliek (BNATSCHG, 2009) voorziet in de mogelijkheid voor de deelstaten om Naturparken aan te wijzen. De deelstaat Nordrhein-Westfalen heeft dit ook gedaan. Een Naturpark wordt hier gedefinieerd als een gebied dat als eenheid wordt beheerd en ontwikkeld met de volgende eigenschappen:

- een groot gebied dat voornamelijk uit natuur- en landschapsbeschermingsgebieden bestaat;
- landschappelijk bijzonder geschikt is voor recreatie en duurzaam toerisme;
- de planologische functie recreatie heeft;
- waarin het beleid gericht is op behoud, herstel en ontwikkeling van karakteristieke landschappen en de daarbij behorende verscheidenheid aan soorten en biotopen;
- waarin een duurzaam gebruik van deze landschappen wordt nagestreefd;
- dat bijzonder geschikt is voor duurzame regionale ontwikkeling.

Verder is als voorwaarde voor de instelling van een Naturpark geformuleerd, dat er een organisatie is die de zorg voor het Naturparkgebied op zich neemt. In de Duitse Naturparken zijn de gebiedsfuncties recreatie en duurzaam toerisme de reden om op regionaal ni-

veau georganiseerd samen te werken. Het Duitse begrip Naturpark omvat enerzijds het feitelijk geografisch begrensde gebied en anderzijds de organisatie die de belangen van dit gebied behartigt.

De Nederlandse wetgeving kent geen vergelijkbare gebiedstatus. Qua doelstellingen komt de status van Duitse Naturparken goed overeen met die van de Nederlandse nationale landschappen uit de Nota Ruimte (MINISTERIES VAN VROM, LNV, VENW EN EZ, 2006). Naturparken worden in Duitsland door speciaal daartoe opgerichte regionale organisaties van lagere overheden bestuurd; in Nederland valt dit onder de regie van de provincies.

NATIONAAL PARK VERSUS NATIONALPARK

Naast de nationale landschappen bestaan er in Nederland 20 nationale parken. Ze zijn gedefinieerd als gebieden van tenminste 1.000 ha, bestaande uit natuurterreinen, wateren en/of bossen, met karakteristieke landschappen, flora en fauna, waar goede mogelijkheden aanwezig zijn voor recreatief medegebruik. De nationale parken hebben in Nederland geen formele juridische status (MINISTERIE VAN LNV, 1993). In de natuurbeschermingswet van de Bondsrepubliek (BNATSCHG, 2009) worden nationale parken gedefinieerd als grote eenheden karakteristieke natuur die voor het merendeel voldoen aan de eisen van beschermde natuurgebieden. Ze bestaan voor een overwegend deel uit een door de mens niet of nauwelijks beïnvloed landschap, waar sprake is of in de toekomst kan zijn van een ongestoord verloop van natuurlijke processen en dynamiek. Deze eis van een hoge mate van eigen dynamiek en grootschaligheid heeft ertoe geleid, dat er in Nordrhein-Westfalen tot nu slechts één nationaal park (Nationalpark Eifel, ruim 10.000 ha) is aangewezen. Toepassing van deze definitie in Nederland zou het aantal nationale parken praktisch tot nul herlei-

FIGUUR 1

Het Elmpter Bruch (foto: K. Homberg).

den. De nationale parken in Duitsland worden anders dan in Nederland niet via een overlegorgaan beheerd, maar staan onder directe regie van het verantwoordelijke ministerie van de betreffende deelstaat.

Samenvattend kan gesteld worden dat Duitse nationale parken vooral grote eenheden natuur zijn en dat het zwaartepunt er ligt op de hoofdfunctie natuurbescherming en het toelaten van de natuurlijke processen. In de veel kleinere Nederlandse nationale parken ligt het zwaartepunt naast natuurbescherming tevens op milieueducatie, duurzame recreatie en onderzoek. Wat de doelstellingen betreft zijn ze eerder tussen de nationale parken en Naturparken in Duitsland te plaatsen. Daarom is het niet verwonderlijk dat het aan Nederlandse zijde binnen de gemeenten Roerdalen en Roermond gelegen Nationaal Park De Meinweg tot nu niet met de Duitse natuurgebieden tot een 'internationaal' park kon worden uitgebreid, ondanks het feit dat het Nederlands-Duits Meinweggebied vanaf de Middeleeuwen tot begin 19^e eeuw een onlosmakelijke eenheid vormde (VENNER, 1985).

BESCHERMDE GEBIEDEN EN NATURA 2000

De Nederlandse Natuurbeschermingswet (STAATSBLAD, 1998) voorziet in de aanwijzing van beschermde natuurmonumenten, beschermde landschapsgezichten en Natura 2000-gebieden (STAATSBLAD, 2009) op basis van de Europese Vogelrichtlijn (EG, 1979) en de Habitatrichtlijn (EG, 1992).

Naturschutzgebiete in Duitsland zijn goed vergelijkbaar met de beschermde natuurmonumenten in Nederland en de Landschaftschutzgebiete komen goed overeen met de landschapsgezichten uit de Nederlandse Natuurbeschermingswet. De status van gebieden die op basis van de Europese Vogelrichtlijn en/of de Habitatrichtlijn zijn aangewezen zijn grensoverschrijdend het best te vergelijken; wel worden per land andere criteria gebruikt.

Het gebied rond de Krickenbecker Seen [figuur 2] en grote delen (7.272 ha) van het boscomplex van Kaldenkerken tot in de Meinweg werden op basis van de Europese Vogelrichtlijn beschermd (DE 4603-401: Vogelschutzgebiet "Schwalm-Nette-Platte mit Grenzwald und Meinweg). De aanwijzing berustte vooral op broedvogelpopulaties van nationale betekenis, zoals van de Boomleeuwerik (*Lullula arborea*), Zwarte specht (*Dendrocopus martius*) Blauw-

borst (*Luscinia svecica*), Wespendif (*Pernis apivorus*), Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) en IJsvogel (*Alcedo atthis*) en de betekenis van de Krickenbecker Seen voor overwinterende en doortrekkende Nonnetjes (*Mergus albellus*), Visarenden (*Pandion haliaetus*), Zwarte wouwen (*Milvus migrans*) en Roerdompen (*Botaurus stellaris*). Aan Nederlandse zijde werden binnen het Grenspark geen gebieden aangemeld op basis van de Vogelrichtlijn. In tabel 1 zijn de Natura 2000-gebieden in het Grenspark weergegeven die op basis van de Habitatrichtlijn werden aangewezen.

De Nederlandse en Duitse Natura 2000-gebieden vormen de groene kern van het Grenspark Maas-Swalm-Nette met een gezamenlijke oppervlakte van ruim 10.000 ha.

OPRICHTING GRENSPARK MAAS-SWALM-NETTE

In Duitsland zijn de eerste Naturparken in de jaren vijftig van de vorige eeuw ontstaan. De groothandelaar Alfred Toepfer uit Hamburg sprak in 1954 als voorzitter van de vereniging Naturschutzparke als eerste over de instelling van 25 Naturparken in Duitsland (LIESEN *et al.*, 2008). Vernieuwend in Duitsland was toendertijd, dat de functie voor de recreatie gelijkgesteld werd met de functie voor de bescherming van natuur en landschap, en dat Naturparken uitdrukkelijk als taak zouden moeten hebben deze beide functies harmonisch met elkaar te verbinden (LIESEN *et al.*, 2008).

In 1965 werd door de regionale overheden (districten ~ Kreisen) Viersen, Heinsberg en Kleve en de Stadt Mönchengladbach het Duitse Naturpark Schwalm-Nette opgericht. Dit Duitse Naturpark ligt langs de grens met Nederland en wordt in het noorden begrensd door de snelweg Venlo-Duisburg, in het oosten door Mönchengladbach en in het zuiden door Heinsberg. De oppervlakte bedraagt circa 435 km². Het Naturpark werd aangewezen vanwege de hoge natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarde van meerdere grote natuurgebieden, grote boscomplexen, de unieke beekdalen van Swalm en Nette en karakteristieke landschappen.

Tijdens de officiële oprichting op 18 maart 1966 in Burg Wassenberg werd in aanwezigheid van Charles van Rooy, de toenmalige gouverneur van de provincie Limburg, de wens uitgesproken te komen tot een engere grensoverschrijdende samenwerking (DAHMEN, 1985). In het voor het Duitse Naturpark Schwalm-Nette opgestelde landschaps- en inrichtingsplan (DAHMEN *et al.*, 1973) werd voor het eerst melding gemaakt van een internationaal Grenspark. De auteurs geven uitdrukkelijk aan dat Naturpark in het Nederlands als term niet geschikt is en daarom als 'Grenspark' vertaald dient te worden.

Met de ondertekening op 30 maart 1976 in Düsseldorf van een overeenkomst door de Nederlandse overheid en het land Nordrhein-Westfalen werd de grensoverschrijdende samenwerking in het Duits-Nederlandse Grenspark Maas-Swalm-Nette formeel gestart (GV. NW., 1977). Doel van de samenwerking was de sturende ontsluiting van natuur en landschap voor duurzame recreatie, beheer en ontwikkeling van natuur en landschap, milieueducatie en

FIGUUR 2

De Krickenbecker Seen vormen een belangrijk element van het Grenspark Maas-Swalm-Nette (foto: S. Weich).

TABEL 1

Habitatrichtlijngebieden in het Grenspark Maas-Swalm-Nette.

* gelegen binnen het vogelrichtlijngebied "Schwalm-Nette-Platte mit Grenzwald u. Meinweg"

voorlichting. Ter coördinatie van de grensoverschrijdende samenwerking was in de overeenkomst de instelling van een adviescommissie Grenspark Maas-Swalm-Nette voorzien. Deze stond onder wisselend voorzitterschap van de verantwoordelijke gedeputeerde van de provincie Limburg en de directeur Natuurbescherming van het milieuministerie van Nordrhein-Westfalen.

Om de grensoverschrijdende samenwerking in het Grenspark te institutionaliseren en verder te intensiveren werd eind vorige eeuw besloten voor het Grenspark een organisatie met eigen personeel op te richten. De Nederlandse gemeenten Venlo, Beesel, Roermond, Roerdalen, Echt-Susteren, Leudal en Maasgouw en het Duitse Natuurpark Schwalm-Nette besloten daartoe vanaf 2002 publiekrechtelijk (via een openbaar lichaam) binnen het Duits-Nederlandse Grenspark Maas-Swalm-Nette te gaan samenwerken. Vijf leden namens de Nederlandse gemeenten en vijf leden namens het Duitse Natuurpark vormen het algemeen bestuur. Het voorzitterschap en de plaatsvervangende wisselt om de vier jaar tussen een Nederlandse en een Duitse bestuurder. Voorzitter (thans Landrat Peter Ottmann, district Viersen) en de plaatsvervanger (wethouder Jos Teeuwen, gemeente Venlo) vormen samen het dagelijks bestuur.

De begrenzing en ligging van het Grenspark Maas-Swalm-Nette is op omslag 3 weergegeven. De oppervlakte bedraagt circa 789 km².

Duitsland	opp.
DE 4603-301: Krickenbecker Seen – Kleiner De Witt-See*	1.255 ha
DE 4604-301: Nette bei Vinkrath*	10 ha
DE 4702-301: Elmpter Bruch*	286 ha
DE 4702-302: Wälder und Heiden bei Brügggen-Bracht*	1.611 ha
DE 4703-301: Tantelbruch mit Elmpter Bachtal und Teilen der Schwalmaue*	233 ha
DE 4802-301: Lüsekamp und Boschbeekal*	253 ha
DE 4802-302: Meinweg mit Ritzroder Dünen*	188 ha
DE 4803-301: Schwalm, Knippertzbach, Raderveekes und Lüttelforster Bruch*	719 ha
DE 4803-302: Schaagbachtal	150 ha
DE 4803-303: Helpensteiner Bachtal-Rothenbach	163 ha
Nederland	opp.
NL 2000 008: Meinweg	1.802 ha
NL 2003 002: Abdij Lilbosch & Voormalig Klooster Mariahoop	14 ha
NL 2003 042: Roerdal	676 ha
NL 2003 045: Swalmdal	130 ha
Totaal Habitatrichtlijn	7.490 ha

Met de oprichting van de nieuwe organisatie werden de taken van de in 1976 ingestelde adviescommissie overgenomen. In november 2006 werd in Roermond tijdens een symposium naar aanleiding van de 30-jarige grensoverschrijdende samenwerking in het Grenspark de overeenkomst tussen Nederland en Nordrhein-Westfalen geactualiseerd (TRACTATENBLAD, 2007).

Sinds 2002 heeft het Grenspark eigen personeel in dienst. Dit kreeg als taak de acquisitie en coördinatie van grensoverschrijdende projecten conform de doelstellingen van de gemeenschappelijke regeling.

Summary

THE MAAS-SWALM-NETTE CROSS-BORDER NATURE PARK

The Maas-Swalm-Nette nature park was established in 1976 as a cooperative effort by the Netherlands and Germany to conserve the outstanding ecological and landscape values in this cross-border area. The core part of the park lies between the towns of Venlo and Roermond in the Netherlands and Mönchengladbach in Germany, and consists of more than 10,000 ha of Natura 2000 sites. Over the last 25 years, a considerable number of habitat development and restoration projects have been implemented on both sides of the border, despite differences in the regulations for Dutch and German nature reserves, national parks and national landscapes.

Literatuur

- DAHMEN, F.W., G.-J. KIERCHNER, H. SCHWANN, F. WENDEBOURG, W. WESTPHAL & R. WOLFF-STRAUB, 1973. Landschafts- und Einrichtungsplan Naturpark Schwalm-Nette. Beiträge zur Landesentwicklung 30. Landschaftsverband Rheinland/Zweckverband Naturpark Schwalm-Nette, Köln/Kempen.
- DAHMEN, F.W., 1985. Die Entwicklung des Naturparks Schwalm-Nette 1961-1984. In: Entscheiden und Gestalten; Festschrift zur Vollendung des 60. Lebensjahr von Oberkreisdirektor a. D. Rudolf H. Müller. Schriftenreihe des Kreises Viersen 34. Viersen.
- EG, 1979. Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand. PbEG, L 103.
- EG, 1992. Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna. PbEG, L 206.
- GV.NW., 1977. Abkommen zwischen der Regierung des Landes Nordrhein-Westfalen und der Regierung des Königreichs der Niederlande über die Zusammenarbeit zur Errichtung und Ausgestaltung eines grenzüberschreitenden Naturparks Maas-Schwalm-Nette. Gesetze und Verordnungen, Nordrhein-Westfalen, Ausgabe 1977: 66.
- LIESEN, J., U. KÖSTER & M. PORZELT, 2008. 50 Jahre Naturparke in Deutschland. Naturschutz und Landschaftsplanung 40(1): 26-32.
- MINISTERIE VAN LNV, 1993. Structuurschema Groene Ruimte. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 's-Gravenhage.
- MINISTERIES VAN VROM, LNV, V & W en EZ, 2006. Nota Ruimte: "Ruimte voor ontwikkeling", samenvatting. Ministeries van VROM, LNV, V & W en EZ, 's-Gravenhage.
- STAATSBLAD, 1998. Wet van 25 mei 1998, houdende de nieuwe regelen ter bescherming van natuur en landschap (Natuurbeschermingswet 1998). Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Jaargang 1998, nr. 403, 's-Gravenhage.
- STAATSBLAD, 2009. Wet van 29 december 2008, houdende wijzigingen van de Natuurbeschermingswet 1998 in verband met de regulering van bestaand gebruik en enkele andere zaken. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Jaargang 2009, nr. 18, 's-Gravenhage.
- TRACTATENBLAD, 2007. Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Deelstaat Noordrijn-Westfalen betreffende samenwerking bij de stichting en inrichting van een grenspark Maas-Swalm-Nette. Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Jaargang 2007: 49.
- VENNEN, G., 1985. Der Meinweg. Schriftenreihe des Kreises Viersen, 35. Viersen.